

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Проректор з наукової роботи
професор Г.М. Торбін

31 грудня 2020р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

ІНОЗЕМНА МОВА

Освітньо-наукової програми доктор філософії PhD
(назва освітнього рівня)

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

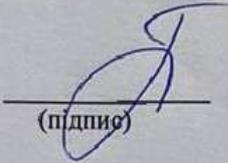
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
(код і назва спеціальності)

Київ 2020

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «Іноземна мова», затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова «24» грудня 2020 року, протокол № 6.

Завідуючий відділом аспірантури

(підпис)

Боднар К. А.

I. Пояснювальна записка

Положенням про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України, передбачено підготовку аспірантів чи здобувачів до складання кандидатського іспиту з німецької мови.

Курс іноземної (німецької) мови для аспірантів та здобувачів спрямований на навчання іноземній мові в аспірантурі з огляду на актуальність інтеграції освітньої системи України в європейський та світовий освітній простір і потребу в підвищенні рівня знань аспірантами іноземних мов і навичок активної роботи з міжнародними базами наукової інформації. Програма курсу засвідчує перехід від навчання володінню іноземною мовою до її практичного застосування, до використання її як засобу отримання та обміну необхідною інформацією.

Курс іноземної (німецької) мови для аспірантів і здобувачів є складовою частиною циклу науково-теоретичних дисциплін, обов'язкових для вивчення аспірантами першого року навчання педагогічних університетів. В навчальному курсі передбачаються лекційні заняття, практичні заняття, індивідуальна робота з аспірантами. Програма відображає конкретні характеристики рівнів практичного володіння іноземною мовою та встановлює мінімум навчального матеріалу для розвитку передбачених навичок і вмінь мовленнєвої діяльності.

Практичне володіння іноземною мовою передбачає демонстрацію високого рівня сформованості функціональної, мовної та мовленнєвої компетенцій. **Функціональна компетенція** включає володіння іноземною мовою для академічних цілей, а саме: вміння читати наукові тексти (першоджерела), анотувати та реферувати їх; слухати та конспектувати лекції; готувати та проводити презентації та семінари. **Мовна компетенція** передбачає володіння орфографічними, орфоепічними, лексичними, фонетичними, граматичними та стилістичними нормами сучасної іноземної мови. **Мовленнєва компетенція** охоплює рецептивні та продуктивні вміння.

Мета програми:

- практична: формувати в аспірантів комунікативну, лінгвістичну і соціокультурну компетенції;
- когнітивна: формувати в аспірантів когнітивну компетенцію у взаємозв'язку з іншими видами компетенцій;
- емоційно-розвиваюча: формувати в аспірантів позитивне ставлення до оволодіння як мовою, так і культурою німецькомовного світу;
- освітня: розвивати в аспірантів здатність до самооцінки і самовдосконалення, що допоможе їм успішно завершити курс навчання в аспірантурі й стане передумовою їх наступного професійного росту;
- науково-професійна: формувати в аспірантів науково-професійну компетенцію шляхом ознайомлення їх з тематикою наукового матеріалу на основі вивчення іншомовних джерел та залучення до виконання професійно-орієнтованих завдань;
- виховна: виховувати і розвивати в аспірантів почуття самосвідомості; формувати вміння міжособистісного спілкування, необхідні для повноцінного функціонування як у навчальному середовищі, так і за його межами.

Для успішного досягнення поставленої мети передбачається реалізація таких **завдань**:

1. Сформувати базовий понятійний апарат.
2. Забезпечити формування навичок використання здобутих знань при аналізі текстів і вживанні активної та пасивної лексики.
3. Здійснювати пошук лексичного матеріалу з урахуванням функціонально-комунікативного підходу.

Завдання навчання німецької мови аспірантів та здобувачів передбачає:

- навчання мовленню. Завданням курсу є розвиток природно мотивованого монологічного і діалогічного мовлення. Навички монологічного мовлення мають забезпечувати можливість підготовки інформації стосовно проблеми, мети, методів і засобів дослідження, цінності дослідження, експерименту, обробки даних, отриманих результатів та інших аспектів наукової роботи. аспіранти та здобувачі повинні вміти вести наукові дискусії та спілкуватися на

рівні побутової тематики та ситуацій, пов'язаних із перебуванням у закордонному відрядженні;

- навчання аудіюванню. Завдання полягає у розвитку навичок сприйняття і розуміння монологічних і діалогічних висловлювань носіїв мови в межах професійної та побутово-ситуативної тематики на рівні 85—90% інформації при темпі її пред'явлення 120—150 слів на хвилину.

- навчання читання спеціальної фахової літератури. Завданням ставиться подальший розвиток навичок оглядового, інформативного і вивчаючого читання матеріалів оригінальної наукової інформації з фаху. Оглядове читання передбачає ознайомлення з тематикою наукового матеріалу та мати загальне уявлення про його зміст. Інформативне читання спрямоване на розвиток теми, загальну аргументацію та розуміння основних положень змісту. Вивчаюче читання передбачає повне і точне розуміння тексту.

- навчання правопису та граматики. Письмо іноземною мовою має важливе значення для розвитку навичок мовлення. З цією метою передбачено виконання письмових лексичних і граматичних вправ, складання планів чи конспектів до прочитаного, виклад змісту прослуханого чи прочитаного у письмовому вигляді (в т. ч. у формі анотацій і рефератів), написання доповідей і повідомлень, приватних і ділових листів, інших основних видів документації (заяв на участь у конференції, складання стислого автобіографічного нарису тощо).

- навчання перекладу. Усний і письмовий переклад з іноземної мови рідною може використовуватися як засіб опанування іноземної мови, прийом розвитку навичок і умінь читання та як ефективний спосіб контролю повноти і точності розуміння. Для формування навичок перекладу необхідно знати певні відомості про особливості мови і стилю, основні питання теорії і практики перекладу наукової і технічної літератури, а саме: поняття перекладу, еквівалент і аналог, перекладацькі трансформації, способи компенсації змістових втрат при перекладі, контекстуальні заміни, багатозначність слів, збіг і розбіжності значень інтернаціональних слів, «фальшиві друзі перекладача» тощо;

- навчання анотуванню і реферуванню. Навчання способів анотування і реферування (рідною й іноземною мовами) має бути спрямоване на формування навичок і умінь оформлення отриманої інформації. Анотування й реферування використовується також як прийом контролю щодо розуміння тексту. Практичним заняттям з анотування й реферування має передувати засвоєння таких теоретичних засад, як призначення, структура та особливості мови анотації і реферату; види анотацій (описова, реферативна) і рефератів (реферат-конспект, реферат-резюме, оглядовий реферат); основні проблеми контрастивної стилістики української та іноземної мов, зокрема стосовно наукового мовлення. Сформовані навички і вміння мають давати можливість скласти іноземною мовою анотації та реферати до наукових статей, доповідей, матеріалів дослідження тощо.

Наприкінці вивчення курсу німецької мови аспіранти/здобувачі **повинні вміти:**

- вільно користуватися німецькою мовою в науково-професійних цілях;
- володіти чотирма видами мовленнєвої діяльності на відповідному рівні (Рівень B2);
- знати синтаксичні, семантичні та фонетичні правила і закономірності німецької мови;
- використовувати соціокультурні знання і вміння в іншомовній комунікації;
- реалізовувати наукові дослідження, оцінювати й аналізувати власний навчальний досвід, удосконалювати навчальні стратегії;
- удосконалювати мовленнєву і наукову підготовку шляхом використання автентичних німецькомовних матеріалів.

НАВЧАННЯ СИСТЕМИ МОВИ НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ

Фонетика:

букви, звуки і правила читання; приголосні; голосні; правила читання найголовніших буквосполучень; наголос; ритм; інтонаційні особливості німецького речення; вимова смислових груп.

Морфологія:

Артикль: неозначений артикль; означений артикль; відсутність артикля.

Іменник: рід іменників; відмінювання іменників (сильна, слабка, жіноча відміна, перехідна група), відмінювання власних назв; утворення множини іменників; функції іменника в реченні.

Займенник; класифікація займенників.

Дієслово: дієслова з відокремлюваними та невідокремлюваними префіксами; модальні дієслова; зворотні дієслова; теперішній час дієслів; минулий час дієслів; наказовий спосіб; умовний спосіб; пасивний стан; інфінітивні конструкції та інфінітивні групи; дієприкметники.

Прикметник: відмінювання прикметників; ступені порівняння прикметників; функції прикметника у реченні; поширене означення.

Прислівник; класифікація прислівників; ступені порівняння прислівників.

Числівник; класифікація числівників; особливості утворення та вживання.

Прийменник: прийменники, що вимагають Genitiv, Dativ, Akkusativ, Dativ або Akkusativ.

Сполучник: класифікація сполучників; значення та вживання сполучників.

Основні способи словотвору у сучасній німецькій мові.

Синтаксис:

Речення: головні члени речення; другорядні члени речення; типи підрядних речень, порядок слів в німецькому реченні;

Питальні речення: загальні запитання; спеціальні запитання; запитання до різних членів речення; альтернативні запитання; роз'єднувальні запитання.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Навчальними текстами і літературою для читання можуть бути оригінальна монографічна і періодична, а також художньо-публіцистична література. Також можуть використовуватися збірники оригінальних статей. Добір матеріалу для читання з фаху здійснюється за участю профілюючих кафедр, наукових керівників. Рекомендована література іноземною мовою має бути не лише навчальним матеріалом, а й мати безпосереднє відношення до дисертаційної роботи.

Загальний обсяг літератури за повний курс навчання має становити 600000 друкованих знаків (обсяг однієї сторінки становить 2500 друкованих знаків).

Розвиток навичок усного мовлення має охоплювати таку тематику:

- наукова робота (тема дисертації, проблема, теорія та експериментальна частина, економічна ефективність дослідження);
- наукові конференції і симпозиуми: типи повідомлень, дискусія;
- знання та навички для подачі країнознавчої інформації на побутовому рівні.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Організація навчального процесу здійснюється згідно із календарним планом.

Програма курсу німецької мови розрахована на 180 годин (6 кредитів).

На початку курсу читається 10 лекцій, в яких мають бути охоплені такі питання: мета і завдання курсу, вимоги на іспиті, лексико-стилістичні особливості науково-технічного тексту, термінотворення, типи анотацій і рефератів, словники і довідкова література.

На практичних заняттях використовуються мовні (лексичні і граматичні) і комунікативно спрямовані вправи (трансформаційні, на техніку перекладу, підстановку, доповнення, скорочення і розширення речення; питально-відповідні вправи; вправи на розкриття змісту тексту, знаходження в тексті окремих місць, абзаців, речень, що ілюструють певні положення і є відповіддю

на попередньо поставлене питання або відповідає попередньо складеному плану; завдання на встановлення в тексті невідповідностей із запропонованими положеннями; самостійне членування тексту на смислові частини і визначення заголовків до них; складання плану; скорочення абзаців і речень. Доцільно практикувати вправи на виявлення логічного стрижня статті, на тематичне узагальнення основних думок. Обговорення тексту повинно виходити за рамки простого відтворення його змісту). Висловлювання (підготовлені і непідготовлені) передбачають пояснення іноземною мовою окремих положень, графіків і процесів (згадуваних у тексті), елементи критичного аналізу, відповідні коментарі й оцінювання, короткі повідомлення на задану тему. У тематиці для розвитку усного мовлення перевага надається професійним питанням, які пов'язані з науковою роботою аспіранта.

На індивідуальних заняттях уточнюються і з'ясовуються всі питання, що виникають під час самостійної роботи над текстами, і подається звіт про зроблене. Звіт має містити вибірково усний і письмовий переклад, усні і письмові анотації і реферати, узагальнення матеріалу з окремими статтями (оглядове реферування), короткі повідомлення і доповіді іноземною мовою за прочитаним текстом.

**Структура курсу іноземної (німецької) мови
для підготовки аспірантів і здобувачів
(практичні заняття)**

№ МОДУЛЬ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН	ТЕМИ	ОРІЄНТОВНІ ЗАВДАННЯ
1	2	3	4
1	30	<p>Wissenschaft und wissenschaftliche Methoden. Post-Absolvent Studium in der Ukraine und in deutschsprachigen Ländern.</p> <p>Der Artikel. Besonderheiten der Bildung der Pluralform. Singular und Plural. Strukturelle und semantische Arten von einfachen Sätzen. Entlehnungen.</p>	<p>Beantworten Sie die Fragen entsprechend dem Inhalt des Textes</p> <p>Übersetzen Sie das Folgende...</p> <p>Transformieren Sie das Folgende ...</p> <p>Erklären Sie die Probleme, die mit den markierten Problemen im Text verbunden sind.</p> <p>Erinnern Sie sich an die Situationen aus dem Text, die in diesen Sätzen vorgeschlagen werden.</p> <p>Finden Sie Sätze im Text, die bestätigen, dass ...</p>
2	30	<p>Geistes-, Sozial- und Wirtschaftswissenschaften. Das Zeitformensystem des Verbs in Aktiv und Passiv. Arten von passiven Konstruktionen und die Besonderheiten ihrer Bildung und Verwendung. Wortfolge in der deutschen Sprache.</p> <p>Wortbildung: Wissenschaftliche Präfixe und Suffixe. Derivation.</p>	<p>Finden Sie im Text die Fakten, die der Autor gibt, um die folgenden Aussagen zu illustrieren</p> <p>Ergänzen Sie das Gespräch. Ergänzen Sie fehlende Wörter. Ergänzen Sie die Sätze.</p> <p>Identifizieren Sie die Information.</p> <p>Passen Sie Satzteile zusammen</p> <p>Teilen Sie den Text auf logische Teilen</p> <p>Machen Sie die Liste von Argumenten gegen oder für</p>

3	30	<p>Allgemeine Merkmale der Forschungsarbeit. Konferenzen. Modale Verben und das System der modalen Bedeutungen. Zahlformen. Präpositionen. Chronologische Daten. Unpersönliche Sätze. Begriffe. Neologismen.</p>	<p>Bestätigen oder widerlegen Sie die Aussagen, geben Sie den Text bei Bedarf an Finden Sie die Gründe für ... Finden Sie ukrainische Entsprechungen für die folgenden ... Erklären Sie, was mit ... gemeint ist Geben Sie alle Wortkombinationen, die Sie kennen, mit den gegebenen Wörtern an Besprechen Sie diese Aussagen oder äußern Sie Ihre Meinung dazu.</p>
4	30	<p>Medienkompetenz. Infinitiv. Konjunktiv 1. Partizipialgruppen. Abkürzungen und abgekürzte Begriffe.</p>	<p>Schreiben Sie Dialoge oder Geschichten basierend auf den gegebenen Situationen Finden Sie zusätzliche Informationen, die den Stand der Dinge beleuchten Stellen Sie zu den besprochenen Kapiteln Tatsachen-Fragen</p>
5	30	<p>Forschungsdiskurs. Konjunktiv 2. Arten von zusammengesetzten Sätzen. Polysemie. Internationale Wörter.</p>	<p>Weisen Sie auf historische, politische oder soziale Ursachen hin, die hinter dem Zustand der Dinge stehen Geben Sie so viele Informationen wie möglich Machen Sie die Situationen mit Wörtern aus Resümieren Sie die Information Analysieren Sie folgende Sätze...</p>

6.	30	<p>Forschungsdiskurs. Verbale Rektion. Wissenschaftliche Begriffe. Entlehnungen. Wortbildung.</p>	<p>Geben Sie die Definition des Begriffs an ... Beachten Sie im Text die wissenschaftlichen Begriffe Kommentieren Sie die Sätze Finden Sie die Hauptidee des Textes Machen Sie die schriftliche Präsentation des gelesenen Textes Erklären Sie die Ausdrücke Geben Sie jedem Teil des gelesenen Textes den Titel Geben Sie Ukrainische Äquivalente Erklären Sie die Bedeutung von wissenschaftlichen Begriffen Machen Sie den Textplan Listen Sie Wörter und Sätze auf, die sich auf die wissenschaftliche Terminologie beziehen Geben Sie Kommentar zu einer Situation Verfassen Sie den Überblick über die Präsentation der Zusammenfassung Ihrer wissenschaftlichen Arbeit Machen Sie die Liste der thematischen Wörter, um zu dem gegebenen Thema sprechen zu können</p>
----	----	---	--

Таблиця 2

Організація самостійної роботи аспірантів

Назва теми	Завдання
Anmerkung zum Forschungsproblem	<p>Schreiben Sie eine Anmerkung zu dem Forschungsproblem in der deutschen Sprache. Folgen Sie dem Schema und verwenden Sie die vorgeschlagenen Redewendungen. Sei bereit, deine Anmerkung zu diskutieren und zu kommentieren</p>
Überprüfung der Quellen des Lesens	<p>Schreiben Sie eine Zusammenfassung auf Ukrainisch über das Forschungsproblem, basierend auf deutschen wissenschaftlichen Quellen. Sei bereit, es zu diskutieren und zu kommentieren</p>

<p>Spezielle Terminologie und allgemeines wissenschaftliches Vokabular</p>	<p>Schreiben Sie eine Liste von Wörtern und Wortkombinationen basierend auf den ausgewählten Texten. Stellen Sie in Ihrem Glossar eine spezielle Terminologieebene und eine allgemeine wissenschaftliche Ebene aus.</p>
--	---

ФОРМИ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Систематичний контроль є дієвим способом закріплення знань, навичок і вмінь, важливим засобом управління процесом засвоєння навчального матеріалу.

Поточний контроль передбачає регулярний облік і контроль виконання різних видів домашніх завдань.

Метою проміжного контролю є перевірка результатів удосконалення навичок і вмінь і може проводитися тричі протягом курсу навчання.

Підсумковою формою контролю має бути тест, який за структурою та змістом може наближатися до екзаменаційного тесту.

З метою наближення змісту та структури кандидатського іспиту з іноземної мови до стандартних вимог міжнародних тестів, що мають складати всі фахівці, які виїждять за кордон на навчання, стажування, для наукової роботи або роботи за контрактом, пропонується письмова форма складання іспиту у вигляді тесту.

Структура індивідуальної навчально-дослідної роботи

Індивідуальна навчально-дослідна робота має містити такі елементи:

1. Титульний аркуш.
2. Зміст.
3. Вступ.
4. Основна частина з 2 – 3 розділів (теоретичний, практичний, методичний).
5. Висновки.
6. Словник основних понять (100 термінів).
7. Список використаних джерел.
8. Додатки (за необхідністю).

9. Резюме іноземною мовою дослідження (2 – 3 сторінки).

Вимоги до оформлення роботи

Індивідуальну навчально-дослідну роботу друкують на аркуші паперу формату А4 (міжрядковий інтервал – 1,5).

Абзацний виступ має бути однаковим по всій роботі і дорівнювати 5 знакам (1,25 – 1,3 см). Поля: ліве – 30 мм; праве – 10 мм; верхнє та нижнє – 20 мм. Шрифт Times New Roman. Номер сторінки зазначається у правому верхньому куті.

ВИМОГИ ДО КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

До складання кандидатського іспиту допускаються аспіранти, які написали та захистили реферат з проблеми наукового дослідження. Реферат складається з україномовного огляду наукових робіт, прочитаних іноземною мовою, словника 100 термінів даної галузі науки та повідомлення (анотації) про наукове дослідження, викладеного німецькою мовою в обсязі двох печатних сторінок.

Звітними документами про складання кандидатського іспиту з німецької мови є реферат і протокол з результатами іспиту. Загальна оцінка виводиться на підставі результатів іспиту та оцінки за реферат.

СТРУКТУРА КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1. Читання і письмовий переклад зі словником українською мовою оригінального тексту зі спеціальності. Обсяг 2000 др. знаків.
2. Письмове анотування німецькою мовою (350-500 друкованих знаків) україномовного тексту наукового характеру обсягом 4000-4500 друкованих знаків. Допускається використання словників.
3. Лексико-граматичний тест.
4. Співбесіда німецькою мовою з питань наукового дослідження зі спеціальності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Знання оцінюються як середній бал за кожне з питань екзаменаційного білета.

«Відмінно»: аспірант/здобувач повинен *вільно* спілкуватись у межах вивченого мовного матеріалу, передбаченого програмою підготовки; виконувати різні види робіт з оригінальною літературою з фаху відповідно до поставлених завдань, що полягають в розумінні змісту і отриманні різноманітної інформації з оригінального джерела; читати та виконувати письмовий переклад оригінального тексту за допомогою галузевого словника.

«Добре»: аспірант/здобувач повинен вміти спілкуватись у межах вивченого мовного матеріалу, передбаченого програмою підготовки; виконувати різні види робіт з оригінальною літературою з фаху відповідно до поставлених завдань, що полягають в розумінні змісту і отриманні різноманітної інформації з оригінального джерела; читати та виконувати письмовий переклад оригінального тексту за допомогою галузевого словника.

«Задовільно»: аспірант/здобувач повинен вміти на елементарному рівні спілкуватись у межах вивченого мовного матеріалу, передбаченого програмою підготовки; працювати з оригінальними текстами іноземною мовою з фаху; читати та виконувати письмовий переклад оригінального тексту за допомогою галузевого словника.

«Незадовільно»: аспірант/здобувач не вміє спілкуватись у межах вивченого мовного матеріалу, передбаченого програмою підготовки, працювати з оригінальними текстами іноземною мовою з фаху.

Зразки

завдань для перевірки знань з лексики та навичок читання.

Тексти іноземною мовою для читання й перекладу.

Варіант 1

Terrorismus – Merkmale, Formen und Abgrenzungsprobleme

Des einen Freiheitskämpfer ist des anderen Terrorist" – mit dieser Aussage haben Kommentatoren unterschiedlichster Motivation und Richtung immer wieder die Angemessenheit der Rede von "Terrorismus" in Zweifel gezogen. Handelt es sich daher auch nur um ein politisches Schlagwort, das zur Diskreditierung von als unliebsam geltenden militanten Gruppierungen dient? Dieser Auffassung könnte man durchaus sein, gibt es doch genügend Belege für die Nutzung des Terminus als politischen Kampfbegriff. Gleichwohl spricht eine solche Einsicht nicht notwendigerweise gegen die Angemessenheit der Bezeichnung "Terrorismus". Denn es existiert kaum ein politischer Begriff, der nicht missbraucht wird. Ansonsten könnten wir auch nicht mehr von "Demokratie" oder "Freiheit", "Gerechtigkeit" oder "Widerstand" sprechen. Die folgenden Ausführungen leisten daher einen Beitrag zu einer differenzierten und trennscharfen Definition von "Terrorismus" und münden in der Präsentation einer Sammelbezeichnung als Vorschlag.

Bereits ein Blick auf die Geschichte und Bedeutung des Begriffs ergibt dabei erste Hinweise für eine genauere Definition. "Terrorismus" leitet sich von dem lateinischen *terror* ab, was "Furcht" oder "Schrecken" bedeutet. Dies bezieht sich also nicht auf die häufig als primäres Merkmal der terroristischen Tat angesehene Gewalthandlung, sondern auf deren psychische Wirkung. Nicht die besondere Brutalität, sondern der intensive Schrecken bildet den inhaltlichen Kern. Und in der Tat zeigen die späteren Betrachtungen über die Verwendung des Terrorismus als Kommunikationsstrategie, wie groß die Bedeutung dieses Aspektes ist, um die Besonderheiten des Terrorismus gegenüber anderen Formen der politisch motivierten Gewaltanwendung zu erfassen. Es geht insbesondere um die Folgen der Gewalttaten im gesellschaftlichen Kontext, nicht primär um die Handlungen als isoliertes Phänomen.

In einem politischen Sinne wurde die Bezeichnung erstmals breiter während der Französischen Revolution zur Kennzeichnung der Revolutionsregierung als "Regime des Terrors" genutzt. Von diesem Verständnis unterscheidet sich die heutige Auffassung zum Begriff "Terrorismus" in zwei grundlegenden Aspekten: Zum einen handelte es sich damals um eine Selbstbezeichnung mit positivem Beiklang, sahen Maximilien de Robespierre und seine Anhänger doch im Terror ein Mittel, um die Tugenden der Revolution gesellschaftlich zu verankern. Und zum anderen richtete sich der damit gemeinte "Terror" nicht gegen eine Regierung oder einen Staat, sondern wurde von ebendiesem gegen Teile der Gesellschaft angewandt.

Bapuanm 2

Nirgendwo zu Hause

Kinder, deren Eltern einen internationalen Job haben, ziehen oft um und lernen viele fremde Länder kennen. Wirklich beneidenswert sind sie aber nicht. Viele sind nirgendwo so richtig zu Hause.

Tamara Khamis, Tochter eines jemenitischen Diplomaten, wurde in Jordanien geboren, lebte als Kind eine Weile im Jemen und zog später nach Großbritannien und Österreich. Zurzeit wohnt sie in Berlin. Eine richtige Heimat hat sie nicht. "Ich habe in so vielen verschiedenen Städten gelebt, dass sich meine Heimat auf ganz viele Orte verteilt", sagt sie.

So wie Tamara geht es auch vielen anderen Jugendlichen und Kindern: Durch die Globalisierung müssen heute immer mehr Familien den Wohnort wechseln. Diese Entwicklung hat Angela Ittel, Professorin an der Technischen Universität Berlin, in einer Studie untersucht. Sie hat junge Menschen befragt, wie sie mit häufigen Umzügen und dem ständigen Kulturwechsel umgehen.

Ittels Studie zeigt, dass die meisten Jugendlichen mit der Situation gut zurechtkommen. Sie leben sich schnell am neuen Wohnort ein, finden Freunde und sind oft gut in der Schule. Allerdings haben sie einen ganz anderen Begriff von Heimat als die Kinder, die immer am selben Ort leben. Sie fühlen sich nicht an einem Wohnort heimisch, sondern erleben überall ein bisschen Heimat.

Tamara fühlt sich wohl in Berlin, und das liegt vor allem an der Schule, die sie besucht: Die Nelson-Mandela-Schule ist sehr international, und viele von ihren

Mitschülern stammen ebenso aus dem Ausland. Auch Angela Ittels Studie zeigt, wie wichtig das schulische Umfeld für Kinder wie Tamara ist. Je bewusster die Schulen mit der besonderen Situation der Kinder umgehen, sagt Ittel, desto leichter wird für sie die Integration.

Bapuanm 3

„Vollpfosten“ statt „Buschklepper“

Sprache verändert sich ständig. Deswegen müssen auch Wörterbücher wie der Duden immer wieder aktualisiert werden. Neu aufgenommene Wörter spiegeln so auch die Entwicklungen einer Gesellschaft wider.

Am 4. Juli ist die neue Auflage des Rechtschreib-Dudens – eines seit über 130 Jahren bestehenden Wörterbuchs für die deutsche Sprache – erschienen. Benannt ist das Nachschlagwerk nach dem Lehrer Konrad Alexander Friedrich Duden, ist 1880 erstmals erschienen und hat seitdem große Bedeutung erlangt. Durch ihn wurde erstmals eine Einheitsschreibung eingeführt, die sich ab 1955 in Westdeutschland sogar zu einer offiziellen Rechtschreibung entwickelte. Damals umfasste das Wörterbuch nur 27 000 Stichwörter. Heute hingegen, in der 26. Auflage, lassen sich 140 000 Wörter, ausgewählt nach dem aktuellen Sprachgebrauch der Deutschen, und ihre Schreibweisen finden. Seit der Rechtschreibreform von 1996 bestimmt zwar nicht mehr der Duden, was richtig oder falsch ist, sondern die amtliche Rechtschreibregelung. Der Duden ist jedoch immer noch das bedeutendste orthographische Wörterbuch.

Fast jeder Deutsche besitzt ein Exemplar und verlässt sich auf dessen Inhalt. Seit der letzten Auflage von 2009 hat der Duden etwa 5000 neue Wörter aufgenommen und 30 überholte gestrichen. Unter den neuen Wörtern findet man z. B. den „Vollpfosten“, eine umgangssprachliche Bezeichnung für einen sehr dummen Menschen, oder auch „austicken“, sich sehr über etwas aufregen. Nicht mehr gebräuchlich hingegen sind beispielsweise Begriffe wie „Buschklepper“, ein Dieb, der sich im Busch versteckt hält, und „Stickhusten“, eine veraltete Bezeichnung für die Krankheit Keuchhusten. Diese wurden daher entfernt.

Was im Duden steht, spiegelt immer auch die politischen und gesellschaftlichen Veränderungen wider. Weder der „Eurobond“ noch die „Finanztransaktionssteuer“ hätten es in das aktuelle Wörterbuch geschafft, hätte es nicht die Finanzkrise gegeben. Und auch die „Vorständin“ existiert nur, weil die Gleichberechtigung zwischen Mann und Frau Fortschritte gemacht hat. Die Veränderung der Sprache ist also einer der wichtigsten Indikatoren für den Entwicklungsstand eines Landes.

Bapuanm 4

Weltpremiere im Hamburger Hafen

Viele Kreuzfahrtschiffe verbrauchen während ihrer Liegezeit im Hafen so viel Strom wie eine Kleinstadt. Produziert wird dieser Strom in der Regel mit eigenen Dieselgeneratoren. Wie in anderen großen Hafenstädten sorgt das auch in Hamburg für Probleme: "Kreuzfahrtschiffe verpesten die Stadt mit Schwefeloxiden und anderen giftigen Abgasen", beschreibt *Spiegel Online* den Zustand. Jetzt aber sorgt eine Weltpremiere für bessere Luft in Hamburg.

Ein neues schwimmendes Flüssiggas-Kraftwerk versorgt zuerst die Kreuzfahrtschiffe der Aida-Flotte mit umweltfreundlichem Strom und lässt die Bürger der Stadt aufatmen. Denn das Flüssiggas verschmutzt die Luft viel weniger. Verglichen mit der Stromproduktion im Schiff über Dieselgeneratoren sinkt die Emission von Stickoxiden um 80 Prozent und jene von Kohlendioxid um 30 Prozent.

"Das ist ein wichtiger Schritt zu einem noch umweltfreundlicheren Hafen", sagte Umweltsenator Jens Kerstan (Grüne) im *Norddeutschen Rundfunk*. "Ein ganz innovatives Konzept, das gut für die Wirtschaft, aber auch gut für den Umweltschutz." Der Hafen in der Millionenmetropole werde nur dann eine gute Zukunft haben, wenn solche Konzepte Standard würden. Die nächsten Schritte sind auch schon geplant: "Um die Luftqualität im Hafen und in der ganzen Stadt zu verbessern, wollen wir jetzt auch die Containerschiffe für Landstromlösungen in den Blick nehmen", sagte Kerstan der Nachrichtenagentur *dpa*.

Вариант 5

AIDS

Die Immunschwächekrankheit AIDS (erworbenes Immun-Defekt-Syndrom) hat seit ihrem Bekanntwerden im Jahr 1981 weit mehr als 35 Millionen Opfer gefordert. Sie ist damit eine der zerstörerischsten Epidemien in der Geschichte der Menschheit. Im Jahr 2015 starben 1,1 Millionen Menschen an Krankheiten, die auf AIDS zurückzuführen sind – 2005 waren es noch 2 Millionen.

Seit 1981 sind weltweit mehr als 35 Millionen Menschen an AIDS gestorben – allein 2015 waren es mehr als eine Million. Allerdings steigt die Zahl der behandelten Personen kontinuierlich – 2015 erhielten von den knapp 37 Millionen HIV(Menschliches Immunschwäche-Virus)-positiven Menschen 46 Prozent eine antiretrovirale Therapie. Die mit Abstand am stärksten von der AIDS-Epidemie betroffenen Regionen sind Ost- und Südafrika, wo 2015 mehr als die Hälfte aller HIV-Positiven lebte (51,8 Prozent) bzw. 7,1 Prozent der Erwachsenen mit dem HI-Virus infiziert waren. Auch West- und Zentralafrika sind überdurchschnittlich stark betroffen: Hier lebten 2015 17,7 Prozent aller HIV-Positiven. Insgesamt waren hier 2,2 Prozent der erwachsenen Bevölkerung mit dem HI-Virus infiziert.

Nach Angaben von UNAIDS lag im Jahr 2015 die Gesamtzahl der HIV-positiven Menschen bei 36,7 Millionen. Das waren 7,7 Millionen Infizierte mehr als noch 2001. Die Zahl der HIV-Neuinfektionen reduzierte sich jedoch zwischen 2001 und 2015 von 3,2 auf 2,1 Millionen pro Jahr – für 2015 entspricht das aber immer noch 4 Neuinfektionen pro Minute. Von den Neuinfizierten des Jahres 2015 waren etwa 150.000 Kinder unter 15 Jahren. Die meisten von ihnen infizierten sich bereits im Bauch der Mutter, während der Geburt oder als Säugling beim Stillen.

Die Zahl der Menschen, die eine antiretrovirale Therapie erhalten, lag im Jahr 2000 noch bei unter drei Prozent. Im Jahr 2015 erhielten 46 Prozent der HIV-Positiven eine Behandlung – mehr als 17 Millionen Menschen. Bei infizierten Kindern (unter 15 Jahren) lag die Behandlungsquote weltweit bei 49 Prozent, bei infizierten Schwangeren bei 77 Prozent.

Die Regionen Ost- und Südafrika sind mit Abstand am stärksten von der AIDS-Epidemie betroffen – im Jahr 2015 lebte hier mehr als die Hälfte aller HIV-Positiven.

Darauf folgten West- und Zentralafrika sowie die Region Asien-Pazifik. Auch bei den HIV-Neuinfektionen war der Anteil der Regionen Ost- und Südafrika am höchsten (45,7 Prozent bzw. 960 Tsd.). In West- und Zentralafrika lag die Zahl der Neuinfektionen im Jahr 2015 bei 410.000 (19,5 Prozent), in der Region Asien-Pazifik waren es 300.000 (14,3 Prozent).

Зразки лексико-граматичних завдань

Варіант 1

Ergänzen Sie HATTE oder WAR.

1. Sie erzählte mir von ihrem neuen Job, den sie von ein paar Monaten angenommen .....
2. Es ist ihr Traumjob. Die Anzeige ..... sie zufällig in der Zeitung gefunden.
3. Eine kleine Firma suchte eine neue Marketing-Assistentin, nachdem die vorherige von heute auf morgen verschwunden .....
4. Zwei Tage, nachdem sich meine Freundin beworben ....., erhielt sie eine Einladung zum Vorstellungsgespräch.
5. Alles, was sie gehofft ....., wurde Wirklichkeit. Sie bekam den Job und ein gutes Gehalt.
6. Schon nach einer Woche durfte sie selbständig arbeiten. Auch das ..... sie nicht erwartet.
7. Sie verstand sich mit allen Kollegen gut. Das ..... ihr vorher noch nicht passiert.
8. Nachdem die Probezeit abgelaufen ....., feierte sie mit Freunden und Kollegen.

(Dinsel S., Geiger S. Großes Übungsbuch. Grammatik A2-B2.

Hueber Verlag, Ismaning, Deutschland, S. 40.)

Варіант 2.

Ergänzen Sie folgende Sätze mit unten gegebenen Wörtern und Wortverbindungen.

Aktuelle Ereignisse und Schlagzeilen

1. Hast du die ..... im Fernsehen gesehen? Alle Bergarbeiter, die bei dem Gruben ..... verschüttet worden waren, konnten gerettet werden.
2. Die ..... im Kriesengebiet in Afghanistan ist sehr ..... und die Situation für die deutschen ..... wird immer gefährlicher.
3. Schalte mal den Fernseher an. Ich würde gerne die ..... Debatte im Bundestag zum Haushalt 2011 sehen.

4. Schau dir die ..... in den Tageszeitungen an. Es gab schon wieder ein Erdbeben in Südafrika – was für eine ..... für die Menschen dort!
5. Ich kann mir noch keine Meinung zu dem Vorfall bei der ..... bilden – ich brauche erst noch weitere ..... darüber.
6. Hast du ..... über die geplanten Streiks der U-Bahn-Fahrer gehört? – Nein, nichts Genaues, aber sie werden wahrscheinlich irgendwann nächste Woche für die Lohnerhöhung .....
7. Kommst du zur anschließenden ..... der Gewerkschaft auf dem Rathausplatz? – Ja, ich finde auch, dass wir dieses Jahr mehr Lohn und kürzere Arbeitszeiten ..... sollten!

fordern, Kundgebung, Demonstration, streiken, etwas Neues, Schlagzeilen (Pl.), Katastrophe, aktuelle, Informationen (Pl.), ernst, Lage, Nachrichten (Pl.), -unglück, Soldaten (Pl.).

(Brill L.M., Techmer M. Großes Übungsbuch.

Wortschatz A2-C1. Hueber Verlag,

Ismaning, Deutschland, S.369)

Вариант 3.

Formulieren Sie indirekte Fragen mit Punkt oder Fragezeichen am Ende.

z.B.: Ich hätte gern gewusst, wann ich einen eigenen Computer bekomme. (ich-wann-eigenen-bekomme-Computer-einen)

1. Können Sie mir sagen, _____ (das-überwiesen-ob-Gehalt-wurde-schon)
2. Du weißt sicher, _____ (neue-funktioniert-wie-Softwareprogramm-das)
3. Erklär mir doch bitte, _____ (Formular-wozu-ausfüllen-ich-dieses-soll)
4. Ich wollte fragen, _____ (stattfindet-nächste-wann-Mitarbeiterbesprechung-die)
5. Weißt du vielleicht, _____ (bekommen-im-ob-nächsten-eine-Jahr-wir-Gehaltserhöhung)

6. Sag mir doch, _____ (Chef-woher-hat-erfahren-unser), dass
(Weiterbildung-abends-ich-mache-eine)

(Dinsel S., Geiger S. Großes Übungsbuch. Grammatik A2-B2.

Hueber Verlag, Ismaning, Deutschland, S. 173.)

Вариант 4.

Was passt zusammen? Ergänzen Sie.

1. _____: bezeichnet die Art, in der das Medikament zubereitet ist, z. B. flüssig (Saft), fest (Tablette, Kapsel) oder halbfest (Zäpfchen).
2. _____: bei gleichzeitiger Einnahme von mehreren Medikamenten kann die Wirkung des einzelnen Medikaments stärker oder schwächer werden oder es wirkt überhaupt nicht mehr; das Gleiche gilt beim gleichzeitigen Einnehmen von manchen Arzneimitteln mit Alkohol.
3. _____: Neben der Hauptwirkung eines Arzneimittels kann es zu körperlichen Reaktionen kommen, die nicht beabsichtigt und für den Patienten unangenehm oder schädlich sind.
4. _____: Eine Situation, die gegen die Einnahme eines Medikaments spricht, da der erwartete Schaden höher als der Nutzen eingeschätzt wird (z.B. dürfen während einer Schwangerschaft bestimmte Arzneimittel nicht eingenommen werden, da sie das ungeborene Kind schädigen können).
5. _____: wie und unter welchen Bedingungen ein Arznei eingenommen werden sollte.
6. _____: Die Menge eines Medikaments, die der Patient im Rahmen einer Therapie einnehmen soll.
7. _____: Das vom Hersteller angegebene Datum, bis wann das Arzneimittel aufzubrauchen ist.
8. _____: wie lange ein Arzneimittel eingenommen werden sollte.

Anwendungsdauer, Nebenwirkungen (Pl.), Anwendungsart, Wechselwirkungen (Pl.), Dosierung, Darreichungsform, Gegenanzeigen (Pl.), Verfallsdatum.

(Brill L.M., Techmer M. Großes Übungsbuch.

Wortschatz A2-C1. Hueber Verlag,

Ismaning, Deutschland, S.100)

Зразок

повідомлення про наукову роботу аспіранта (докторанта)

Kommunizieren in der Wissenschaft: nützliche Redewendungen

- In unserer wissenschaftlichen Arbeit beschäftigen wir uns mit ...
- Meine Präsentation/Mein Vortrag/Mein Referat besteht aus folgenden Teilen:
  - Erstens/Als Erstes/Zuerst werde ich Ihnen über ... erzählen.
  - Zweitens/Im zweiten Teil spreche ich über ...
  - Im Anschluss daran werde ich Sie über ... informieren und
  - zum Schluss/zuletzt komme ich noch auf ... zu sprechen.
- Im Mittelpunkt unserer Forschung/unsere Vortrags soll das Problem ... stehen.
- Gestatten Sie mir/uns ein paar einleitende Bemerkungen zu ...
- An den Anfang unseres Vortrags möchten wir folgende Thesen stellen.
- Aus lexikologischer/stilistischer/grammatischer Sicht werden Fragen ... behandelt.
- Aus den verschiedenen Meinungsäußerungen geht hervor, dass ...
- Obwohl zu einigen Punkten/Problemen unterschiedliche Meinungen geäußert wurden, lässt sich doch abschließend feststellen, dass ...
- Wir erlauben uns, festzustellen/darauf hinzuweisen, dass ...
- Die Tabelle/Die Statistik/Das Diagramm zeigt ...
- Auf dieser Grafik sehen Sie ...
- Links/Rechts/Oben/Unten/In der Mitte sehen Sie ...
- Beachten Sie besonders die aktuelle Entwicklung ...
- Wie Sie sehr gut/besonders deutlich sehen können, ist ...
- Wie Sie den Zahlen/Daten entnehmen können, hat/ist ...
- Ich möchte Sie besonders auf ... aufmerksam machen.
- Wir haben folgende Fragen behandelt/sind folgende Punkte der Reihe nach durchgegangen: Erstens ... Zweitens ...

- Wir haben uns auf das Wichtigste konzentriert, nämlich ...
- Zum Schluss möchte ich die wichtigsten Ergebnisse unserer Forschung zusammenfassen.
- Aus unserer Forschung kann man folgende Schlussfolgerungen ziehen: ...
- Zusammenfassend möchten wir folgende Gesichtspunkte der Forschung hervorheben/betonen: ...
- Ich fasse nur noch die Hauptpunkte zusammen: ...
- Aus all dem geht hervor, dass ...
- Aus all dem lässt sich schließen, dass ...
- Aus all dem ist zu schlussfolgern, dass ...
- Aus all dem kann man die Schlussfolgerungen ziehen, dass ... .
- Das wäre alles, was es von meiner Seite zu diesem Thema zu sagen gäbe.
- Wenn Sie Fragen haben, ...
  - bin ich gerne bereit diese im Anschluss zu beantworten.
  - stehe ich Ihnen gerne zur Verfügung.
  - können Sie sich auch gerne an mich wenden.
- Ich danke Ihnen für Ihre Aufmerksamkeit!
- Vielen Dank für Ihr Interesse!

Рекомендована література

1. H. Dreyer, R. Schmitt. Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik. Hueber Verlag 2009.
2. M. Perlmann-Balme, S. Schwalb. Em neu. Brückenkurs. Hueber Verlag 2008.
3. M. Perlmann-Balme, S. Schwalb. Em neu. Hauptkurs. Hueber Verlag 2008.
4. M. Perlmann-Balme, S. Schwalb. Em neu. Abschlusskurs. Hueber Verlag 2008.
5. G. Helbig, J. Buscha. Kurze deutsche Grammatik für Ausländer. Leipzig, 1974.
6. L. Burjak, W. Kiriljuk. Ein Stückchen Deutschland. Die Jugend. Bonn, 2000.
7. M. Meier-Brügger, H. Krahe. Indogermanische Sprachwissenschaft. Walter de Gruyter, Berlin 2002.

8. J. Schildt: Abriß der Geschichte der deutschen Sprache. Akademie-Verlag, Berlin 1976.
9. Victor Klemperer, LTI – Notizbuch eines Philologen. Leipzig, Reclam Verlag, S. 24.
10. C. J. Hutterer: Die germanischen Sprachen: Ihre Geschichte in Grundzügen. Budapest, 1999.
11. G. Kosmin, G.A. Sulemowa. Praktische Phonetik der deutschen Sprache. Київ, 1990
- 12.B. Siebenhaar, F. Liedtke. System der deutschen Sprache. Phonetik und Phonologie. Leipzig, 2009.
12. K. Kohler. Einführung in die Phonetik des Deutschen. Berlin, 1995.
13. S. Staffeldt. Einführung in die Phonetik, Phonologie und Graphematik des Deutschen. Ein Leitfaden für den akademischen Unterricht. Tübingen, 2010.
14. M. Mangold. Duden – Das Aussprachewörterbuch, Band 6. Mannheim, 2005.
15. V. Janssen. Kornblumen und Salo: Begegnung mit der Ukraine. Freiburg im Breisgau, 2001.
16. G. Robel. Ukraine: Partner Bayerns. Eine kleine Landeskunde. München, 1996.
17. P. Franke, B. Wollenweber. Östliche Ukraine: Facetten jenseits des Dnjepr. Streifzüge durch Geschichte und Kultur. Berlin, 2009.
18. M. Graf. Schnellkurs Deutschland. Köln, 2007.
19. A. Schildt, D. Siegfried. Deutsche Kulturgeschichte. Die Bundesrepublik von 1945 bis zur Gegenwart. München, 2009.